

Bilaga 3

Regeringens insatser för ökad jämställdhet

Innehållsförteckning

1	Bakgrund.....	3
1.1	De jämställdhetspolitiska målen.....	3
2	Delmålsövergripande prioriteringar.....	3
2.1	Den offentliga sektorn ska jämställdhetsintegreras.....	3
2.2	Jämställdhet i budgetarbetet är centralt.....	4
2.3	Sverige bedriver en feministisk utrikespolitik	5
2.4	Jämställdhet och ekonomisk återhämtning	5
3	Jämn fördelning av makt och inflytande.....	6
3.1	Makten i samhället är inte jämnt fördelad mellan kvinnor och män.....	6
3.2	Hot och hat mot förtroendevalda och journalister	8
3.3	Regeringen arbetar för en jämn fördelning av makt och mot hot och hat... 8	
4	Ekonomisk jämställdhet.....	9
4.1	Kvinnor har fortfarande lägre genomsnittlig inkomst än män.....	9
4.2	Regeringen har gjort insatser för en ökad ekonomisk jämställdhet.....	11
4.3	Regeringens politik har stärkt den ekonomiska jämställdheten	14
5	Jämställd utbildning.....	15
5.1	Det finns stora skillnader mellan flickor och pojkar, och mellan kvinnor och män, inom utbildningssystemet	16
5.2	Regeringen arbetar för jämställd utbildning.....	17
6	Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.....	18
6.1	Fördelningen av hem- och omsorgsarbete är ojämn men varierar.....	18
6.2	Flera åtgärder har vidtagits för att uppnå en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.....	19
7	Jämställd hälsa.....	20
7.1	Påtagliga skillnader mellan kvinnors och mäns hälsa.....	20
7.2	Regeringen har genomfört åtgärder för att främja en jämställd hälsa	21
8	Mäns våld mot kvinnor ska upphöra	24
8.1	Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem	24
8.2	Regeringen har gjort en kraftsamling för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra	25

Sammanfattning

- Regeringen bedriver en feministisk politik. Under mandatperioden har regeringen vidtagit en rad åtgärder som syftar till att främja jämställdhet.
- Hur de statliga myndigheterna beaktar och främjar jämställdhet har stor betydelse för jämställdheten i samhället. Regeringen driver ett utvecklingsprogram för jämställdhetsintegrering i myndigheter, som även inkluderar lärosäten, och betraktar jämställdhetsbudgetering som ett strategiskt redskap för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Som första land i världen bedriver Sverige också en feministisk utrikespolitik som sätter kvinnors och flickors rättigheter, representation och resurser i centrum för de utrikespolitiska områdena.
- För att främja en jämn fördelning av makt och inflytande mellan kvinnor och män arbetar regeringen bl.a. för ökad delaktighet och deltagande i den lokala demokratin. Regeringen verkar också för en jämn fördelning av den makt som ligger utanför det formella demokratiska systemet. Med anledning av detta har regeringen lämnat uppdrag till flera myndigheter att motverka hot och hat, bl.a. inom journalistiken, där kvinnor i avsevärt större utsträckning än män drabbas av hot om sexuellt våld.
- Regeringens politik har bidragit till att inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män minskat men målet om ekonomisk jämställdhet är inte uppfyllt. Kvinnor har fortfarande i genomsnitt lägre sysselsättningsgrad, kortare arbetstid, högre frånvaro från arbetet samt lägre lön och kapitalinkomster än män. Under mandatperioden har regeringen tagit flera initiativ för mer jämställda pensioner, däribland om förbättrat grundskydd för pensionärer, om ett inkomstpensionstillägg och, i propositionen Vårändringsbudget för 2022, om ett garantitillägg till pensionärer.
- Lika möjligheter och villkor i fråga om utbildning är centralt för att kvinnor och män ska kunna nå en ökad ekonomisk självständighet. Under mandatperioden har nya stödinsatser införts för elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen och läroplansändringar för att utveckla undervisningen inom sexualitet och relationer har genomförts. Regeringen har också tillfört medel för fler platser inom yrkeshögskolan, där de studerande är något fler kvinnor än män, samt arbetar för en mer jämställd högskolesektor.
- För att uppnå en jämnare fördelning av hem- och omsorgsarbetet har regeringen vidtagit flera åtgärder, bl.a. har två stöd till personer med funktionsnedsättning reformerats. Regeringen har i propositionen Genomförande av balansdirektivet lämnat förslag om att 90 dagar med föräldrapenning på grundnivå ska vara reserverade till förmån för den ena föräldern. Vidare har en utredning tillsatts för att se över regelverket om den tillfälliga föräldrapenningen.
- Situationen skiljer sig åt mellan kvinnor och män, och mellan flickor och pojkar, vad gäller hälsa och villkor inom vård och omsorg. Regeringen har gjort satsningar inom flera delar av området och har bl.a. arbetat för ett mer hållbart arbetsliv, för att förbättra män och kvinnors förutsättningar att leva hälsosamma liv, och för en jämställd sexuell, reproduktiv och psykisk hälsa.
- Mäns våld mot kvinnor är ett paraplybegrepp som avser en mängd olika företeelser, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Regeringen har permanentat medel och statsbidrag för att förebygga mäns våld mot kvinnor, och för att skydda de som utsätts.

1 Bakgrund

Sverige har en feministisk regering. Det innebär att jämställdhetsperspektivet genomsyrar politikens utformning och politiska beslut inom alla områden, både nationellt och internationellt. Jämställdhet är en fråga om demokrati och rättvisa. För individen är jämställdhet också en fråga om frihet, eftersom könsstereotypa strukturer och föreställningar begränsar kvinnor och män, flickor och pojkar, och hindrar dem från att utvecklas till sin fulla potential. Dessutom är jämställdhet en viktig förutsättning för ekonomisk tillväxt och för utvecklingen av arbetsmarknad och välfärd. Skillnader i livsvillkor och fördelning av makt och resurser baserade på kön är därför ett samhällsproblem som kan och ska motverkas bl.a. genom politiska beslut. För att ge en överblick över hur jämställdhetsperspektivet präglar politiken redovisar regeringen i denna bilaga de viktigaste delarna av mandatperiodens politik med bäring på jämställdheten.

1.1 De jämställdhetspolitiska målen

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv (prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115). Regeringen arbetar sedan november 2016 utifrån följande delmål för jämställdhetspolitiken:

- jämn fördelning av makt och inflytande
- ekonomisk jämställdhet
- jämställd utbildning
- jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
- jämställd hälsa
- mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

De jämställdhetspolitiska delmålen fungerar som en precisering av det övergripande riksdagsbundna jämställdhetspolitiska målet och skapar därmed ett politiskt fokus samt utgör ett förtydligande av regeringens prioriteringar inom ramen för jämställdhetspolitiken. Målen för den svenska jämställdhetspolitiken utgör också mål för vad regeringen vill uppnå inom ramen för EU-samarbetet. Regeringen driver aktivt att ett jämställdhetsperspektiv ska integreras i alla relevanta EU-processer. Strategin jämställdhetsintegrering genomförs på såväl internationell, nationell och regional som lokal nivå för att nå samtliga jämställdhetspolitiska mål och delmål.

2 Delmålsövergripande prioriteringar

2.1 Den offentliga sektorn ska jämställdhetsintegreras

Hur myndigheterna beaktar och främjar jämställdhet har stor betydelse för jämställdheten i samhället. Regeringen driver sedan 2013 ett utvecklingsprogram för jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM). Jämställdhetsintegrering innebär att jämställdhet främjas genom att skillnader synliggörs och ojämställda villkor motverkas.

Under perioden 2020–2025 omfattar programmet 53 statliga myndigheter och Folkbildningsrådet. Myndigheterna ska inte stärka jämställdhetsintegrering och åtgärda jämställdhetsproblem i den egna verksamheten. Myndigheterna ska också, i

samverkan med relevanta samhällsaktörer, bidra till att öka jämställdheten i samhället. Jämställdhetsmyndigheten har sedan 2018 haft i uppdrag att stödja myndigheterna i arbetet, ett uppdrag som fortsätter 2020–2025 (A2020/02041). Regeringen har sedan 2016 också gett universitet och högskolor uppdrag om jämställdhetsintegrering, vilket fortsätter till 2025 (U2021/04851 och U2021/04891). Lärosätenas uppdrag är fr.o.m. 2022 samordnat med och formulerat i likhet med pågående uppdrag inom JiM. Syftet är bl.a. att skapa bättre förutsättningar för samverkan mellan lärosäten och myndigheter som bidrar till delmålet jämställd utbildning samt att skapa långsiktighet i arbetet med jämställdhetsintegrering. Medel har avsatts till Jämställdhetsmyndigheten för att stötta lärosätena. Även i de större forskningsfinansiärernas instruktioner ingår att integrera ett jämställdhetsperspektiv i myndighetens verksamhet och främja jämställdhet vid fördelning av forskningsmedel.

Statskontorets utvärdering av JiM-programmet 2019 visar att myndigheterna har genomfört ett omfattande arbete och nått flera resultat med stor potential att bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen (A2019/00496). Statskontoret identifierade även brister, t.ex. att det finns många exempel på resultat med svag koppling till faktiska jämställdhetsproblem. Som en följd av utvärderingen gav regeringen 2020 Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att ta fram och sprida ett nytt arbetssätt baserat på erfarenhetsutbyte och lärande (A2020/00442). Denna modell för systematiskt erfarenhetsutbyte om jämställdhetsintegrering kallas för JiM+ och ska fortsätta utvecklas även under 2022 (A2021/02396 och A2021/02318).

Länsstyrelsernas arbete med att förankra länsstrategierna för jämställdhetsintegrering har fortsatt att utvecklas under 2020 (S2016/07873). Fler aktörer har anslutit sig till nätverk och regionala råd än tidigare år. Länsstyrelserna stödjer den regionala utvecklingen av jämställdhetsintegrering genom nätverk, utbildningar och samarbeten. Länsstyrelserna tillhandahåller också regional könsuppdelad statistik. Regeringen beslutade i december 2021 att finansiera länsstyrelsernas arbete med jämställdhetsintegrering 2022–2024. Länsstyrelserna fick 2021 även i uppdrag att jämställdhetsintegrera sitt krisledningsarbete (Fi2020/02647 m.fl.). Sedan januari 2018 finansierar regeringen också en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020 (S2018/00440). Ett särskilt prioriterat område under programperioden har varit kvinnofridsarbetet i kommuner och regioner, utifrån målsättningen i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Under 2021 och 2022 beviljade regeringen ytterligare medel till SKR för att utveckla arbetet under en andra programperiod 2021–2023 (A2021/02264). Detta har möjliggjort en betydande förstärkning av stödet till jämställdhetsintegrering och har bidragit till utveckling av kvinnofridsarbetet.

2.2 Jämställdhet i budgetarbetet är centralt

För en feministisk regering är jämställdhetsbudgetering ett strategiskt redskap för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Jämställdhetsbudgetering innebär att budgetpolitikens jämställdhetseffekter utvärderas och att inkomster och utgifter ska omfördelas för att främja jämställdhet. Regeringens beslut om jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet för 2021–2025 slår fast att jämställdhetsintegrering omfattar allt arbete i Regeringskansliet och pekar bl.a. ut budgetprocessen som en central process (A2021/01442). Ett jämställdhetsperspektiv ska inkluderas i alla steg av arbetet med statens budget så att vägval, prioriteringar och resurstilldelning i budgeten så långt som möjligt återspeglar regeringens ambitioner för jämställdhet. Det innebär bl.a. att individbaserade diagram och tabeller i budgetpropositionen ska redovisas och kommenteras uppdelat efter kön, att bedömningar av måluppfyllelsen ska belysa

specifika målsättningar för jämställdhet som finns inom utgiftsområdet eller de jämställdhetspolitiska målen, och att konsekvenserna av de förslag som presenteras i avsnittet politikens inriktning ska beskrivas ur ett jämställdhetsperspektiv när ett sådant perspektiv är relevant. Närmare riktlinjer för hur jämställdhetsperspektivet ska integreras i budgetarbetet lämnas varje år av Finansdepartementet.

2.3 Sverige bedriver en feministisk utrikespolitik

Som första land i världen bedriver Sverige en feministisk utrikespolitik. Syftet är att bidra till jämställdhet internationellt och till alla kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Sverige har kunnat bidra till att fler länder nu bedriver en feministisk utrikespolitik, bl.a. genom fördjupade dialoger med andra länder och genom utveckling av en handbok i feministisk utrikespolitik. Sex länder utöver Sverige har nu utropat en feministisk utrikespolitik i politiska deklARATIONER vid regeringsskiftet eller vid andra tillfällen: Kanada, Frankrike, Luxemburg, Spanien, Mexiko och Tyskland. Den feministiska utrikespolitiken ska genomsyra hela utrikesförvaltningens verksamhet och bidra till alla kvinnors och flickors rättigheter, representation och resurser. I utrikesförvaltningens handlingsplan för den feministiska utrikespolitiken formuleras sex mål. Dessa innebär att utrikesförvaltningen ska bidra till alla kvinnors och flickors

1. fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna
2. frihet från fysiskt, psykiskt och sexuellt våld
3. medverkan i att förebygga och lösa konflikter, och i att bygga fred efter konflikt
4. politiska deltagande och inflytande inom alla samhällsområden
5. ekonomiska rättigheter och egenmakt
6. sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter (SRHR).

Målen är breda för att göra det möjligt att samverka med utrikespolitikens olika verktyg, täcka den globala agendan och svara emot både gamla och nya utmaningar, inklusive pandemier som t.ex. spridningen av covid-19.

De senaste sex årens arbete med politiken har varit framgångsrikt och gjort avtryck på multilateral, nationell, regional och lokal nivå. Sverige är en av de mest framstående globala aktörerna på området. Sverige har t.ex. konsekvent drivit agendan om kvinnor, fred och säkerhet (WPS), bl.a. under Sveriges tid i FN:s säkerhetsråd och under 2021 genom Sveriges OSSE-ordförandeskap, där ett referensråd för WPS inrättats och kvinnorrättsorganisationer genomgående har konsulterats. Inom EU har Sverige varit med i arbetet med att skapa en ny jämställdhetsplan och drivit på för utökade resurser till jämställdhet i externa relationer. Tillsammans med likasinnade medlemsstater verkar Sverige emot försök från olika krafter att försvaga EU:s jämställdhetsarbete och står konsekvent upp för kvinnors och flickors SRHR. Sverige är globalt ledande vad gäller stöd till kvinnors och flickors SRHR.

2.4 Jämställdhet och ekonomisk återhämtning

Sverige kämpar tillsammans med resten av världen alltjämt mot konsekvenserna av pandemin. Regeringen har vidtagit historiskt omfattande krisåtgärder. Pandemins ekonomiska konsekvenser har mildrats med åtgärder för att rädda jobb, stötta livskraftiga företag och öka tryggheten för arbetslösa. I åtgärdernas utformning ingick att försöka motverka negativa effekter på den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män. Ännu är det dock oklart hur pandemin har påverkat jämställdheten på längre sikt. För att förbättra kunskapsläget om pandemins effekter gav regeringen Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att sammanställa kunskap om och i så fall hur,

den ekonomiska jämställdheten har påverkats samt att sprida den. I rapporten Hur har covid-19-pandemin påverkat den ekonomiska jämställdheten? drar myndigheten slutsatsen att pandemin har påverkat den ekonomiska jämställdheten negativt och konstaterar att det är viktigt med ett jämställdhetsperspektiv även i krissituationer (Jämställdhetsmyndigheten 2021:24).

Sverige har agerat internationellt för att motverka pandemins negativa konsekvenser på jämställdhet och kvinnors och flickors rättigheter, med såväl politiska som finansiella åtgärder. Ett exempel är genom aktivt arbete för ekonomisk jämställdhet inom FN-initiativet Generation Equality där Sverige bidragit till att motverka diskriminerande lagstiftning, stärka kvinnors roll på arbetsmarknaden och stärka sociala trygghetssystem. Sverige har också drivit en feministisk handelspolitik, dvs. verkat för arbete med jämställda handelsavtal, jämställda standarder, jämställd inre marknad, jämställd representation i främjandearbetet, jämställdhet, handel och arbete i låginkomstländer, samt könsuppdelad statistik.

3 Jämn fördelning av makt och inflytande

En jämn fördelning av makt och inflytande mellan kvinnor och män är i grunden en fråga om demokrati och rättvisa. Det innebär att alla, oavsett kön, har samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och forma villkoren för beslutsfattandet i samhällets alla sektorer. Delmålet omfattar möjligheterna att påverka vilka frågor som hamnar på dagordningen och vilka beslut som fattas. Även möjligheterna att påverka våra föreställningar om oss själva och om samhället, inte minst genom kulturen, medierna, folkbildningen och utbildningsväsendet, omfattas av målet.

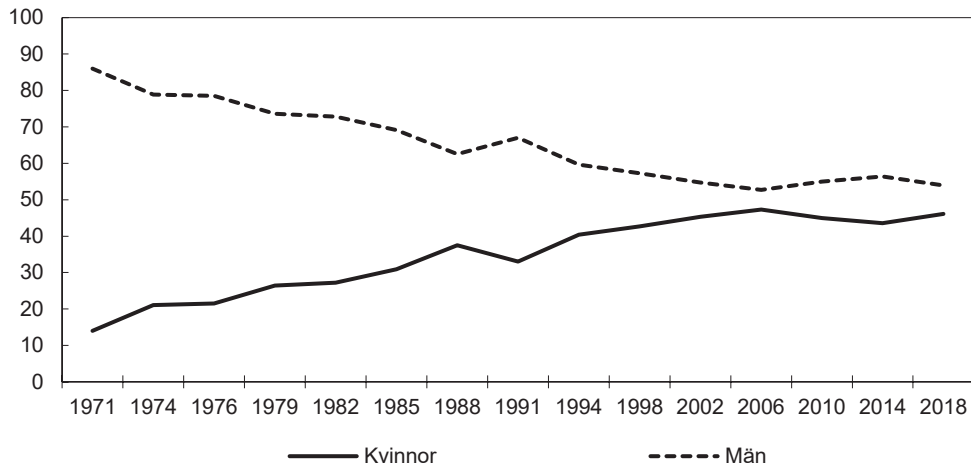
3.1 Makten i samhället är inte jämnt fördelad mellan kvinnor och män

Relativt jämn könsfördelning bland riksdagsledamöter och EU-parlamentariker

När det gäller fördelningen mellan kvinnor och män bland riksdagsledamöterna nådde andelen kvinnor 40 procent vid valet 1994. Den steg sedan kontinuerligt fram till 2010. Vid valen 2010 och 2014 minskade andelen kvinnor, en negativ trend som bröts i och med valet 2018 då andelen kvinnliga riksdagsledamöter återigen steg, från 44 till 46 procent (se diagram 3.1). I Europaparlamentet har fördelningen legat relativt konstant på minst 40 procent av vardera könet sedan Sveriges inträde i EU.

Diagram 3.1 Andel riksdagsledamöter

Procent

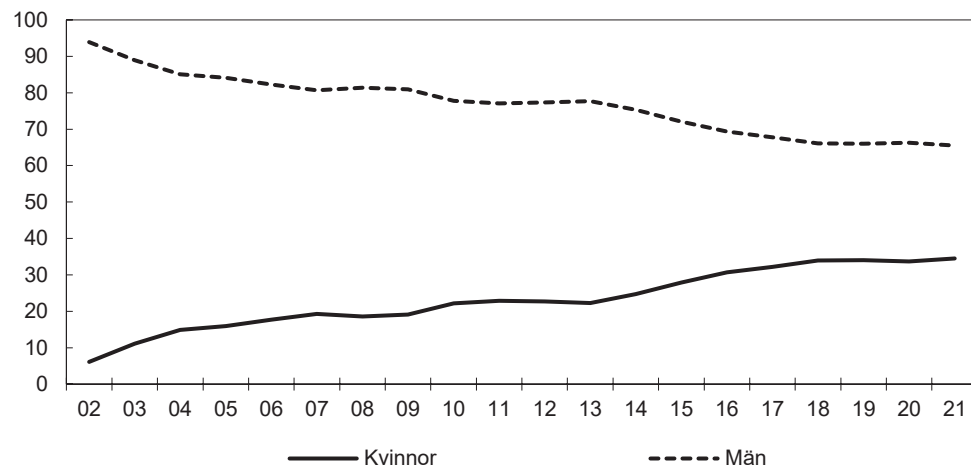
Källa: Statistiska centralbyrån.

I ledningen av börsföretag är den manliga dominansen stor

Inom de svenska börsföretagens ledningar är den manliga dominansen fortfarande stor. Enligt Andra AP-fondens kvinnoindex för 2021 var andelen kvinnor i börsföretagens styrelser 34 procent och andelen män 66 procent 2021 (se diagram 3.2). Andelen kvinnor som var styrelseordförande var 9 procent och andelen män 91 procent. Bland börsföretagens verkställande direktörer var 13 procent kvinnor och 87 procent män. Inom de statligt ägda bolagen är situationen bättre. Den ägarpolicy som regeringen beslutade om 2020 innebär ett mål om minst 40 procents representation av båda könen såväl i de enskilda bolagsstyrelserna som på portföljnivå. Den 1 maj 2021 var andelen kvinnor 47 procent och andelen män 53 procent i styrelserna för de av staten hel- och delägda bolagen. Könsfördelningen bland ordförandena var 51 procent kvinnor och 49 procent män. Bland verkställande direktörer var 49 procent kvinnor och 51 procent män vid utgången av 2020. I samtliga av de 41 bolagen med statligt ägande som ingår i statistiken uppnåddes en jämn könsfördelning i bolagsstyrelserna.

Diagram 3.2 Andel styrelseledamöter i börsbolag

Procent

Källa: Andra AP-fondens kvinnoindex.

3.2 Hot och hat mot förtroendevalda och journalister

Hot och hat mot förtroendevalda drabbar både kvinnor och män men utsattheten skiljer sig åt. I Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport Politikernas trygghetsundersökning 2019 uppger en större andel kvinnor än män att de påverkas mer av utsattheten och oron för att utsättas, och att den vanligaste konsekvensen är att de har undvikit att engagera eller uttala sig i en specifik fråga (Brottsförebyggande rådet 2019:15). Det är något vanligare att kvinnor utsätts för hot och påhopp via sociala medier, och det är även en större andel kvinnor som upplevde angrepp av sexuell karaktär vid den senaste händelsen, jämfört med andelen män. Män utsätts i något större utsträckning för våld, skadegörelse och stöld än kvinnor. Det är vanligare att kvinnor är oroliga för att de själva eller någon anhörig ska utsättas för brott eller andra liknande obehagliga händelser på grund av deras politiska förtroendeuppdrag. Bland förtroendevalda är unga kvinnor särskilt utsatta och de lämnar politiken i förtid i större utsträckning än unga män. Den senaste undersökningen från Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet (2019) visar att hot om sexuellt våld i princip endast drabbar kvinnliga journalister.

3.3 Regeringen arbetar för en jämn fördelning av makt och mot hot och hat

Förbättrade förutsättningar för deltagande i den lokala demokratin

För att förbättra förutsättningarna för en jämn fördelning av makt och inflytande har regeringen, med utgångspunkt i en förstudie som genomfördes 2020–2021, i regleringsbrev för 2022 gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att studera delaktighet och deltagande i den lokala demokratin samt genomföra aktiviteter för kunskapspridning och erfarenhetsutbyte. Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2024.

Statsbidrag utgår i enlighet med förordningen (2005:1089) om statsbidrag för kvinnors organisering. Stödet bidrar till kvinnors organisering i sammanslutningar och deltagande i demokratiska processer samt till ett levande civilsamhälle. Jämställdhetsmyndigheten bereder och beslutar om stödet som årligen uppgår till drygt 28 miljoner kronor. Organisationer som arbetar med kvinnors hälsa, unga kvinnor och ledarskap, ekonomisk jämställdhet, minoriteter, demokrati- och fredsfrågor och idrott har beviljats bidrag.

Uppdrag för att motverka hot och hat

Linnéuniversitetet fick i regleringsbrev för 2022 uppdraget att identifiera, utveckla och genomföra kompetens- och kapacitetsutvecklande insatser riktade till journalister och redaktioner för att förebygga och hantera utsatthet för hot och hat. I uppdraget ingår att stärka redaktioners kunskap om skillnader i de former av hot och hat som riktas mot kvinnliga respektive manliga journalister och att särskilt stärka redaktioners förmåga att hantera angrepp och ofredanden av sexuell karaktär. Totalförsvarets forskningsinstitut fick i maj 2021 i uppdrag att göra en analys om hat och hot mot kvinnor i digitala miljöer. Uppdraget redovisades den 20 december 2021 och visar att kvinnor utsattes tre gånger oftare än män för nedvärderande kommentarer om utseende och i större utsträckning än män för nedvärderande kommentarer om kön och sexualitet. Män utsattes mer än dubbelt så ofta för kommentarer med hot samt vålds- och bestraffningsidéer och i större utsträckning än kvinnor för nedvärderande kommentarer om kompetens (A2021/02375). Brottsoffermyndigheten fick i

september 2021 i uppdrag att genomföra en informationsinsats mot näthat. Syftet är att förebygga och motverka förekomsten av näthat i det demokratiska samtalet, samt bidra till att stödja dem som riskerar att drabbas. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2022 (Ju2021/03329).

Uppföljning av delmålet om jämn fördelning av makt och inflytande

Jämställdhetsmyndigheten redovisade i januari 2021 ett regeringsuppdrag att genomföra en uppföljning av delmålet om jämn fördelning av makt och inflytande. Uppföljningen visar att framsteg har gjorts vad gäller kvinnors representation i politiken, framför allt på nationell nivå och i stats- och offentligförvaltningen, och att det finns behov av att fortsatt uppmärksamma olika åldersgrupper av kvinnors representation, förutsättningar och villkor. I uppföljningen inkluderade myndigheten en attitydundersökning om jämställdhet i samhället. Undersökningen visar att en majoritet av befolkningen stödjer jämställdhet som ett samhällsmål (79 procent av kvinnorna och 70 procent av männen). Men attityderna skiljer sig åt, särskilt mellan unga, där unga män upplever samhället som jämställt i betydligt högre grad än vad som är fallet bland unga kvinnor (A2021/00219). Jämställdhetsmyndigheten tog även fram rapporten Attityder till sexuella trakasserier i Sverige med resultat från undersökningen (Jämställdhetsmyndigheten 2021). Från och med 2022 samarbetar Jämställdhetsmyndigheten med Statistiska centralbyrån (SCB) för att regelbundet mäta jämställdheten i samhället genom enkätundersökningen ”Jämställdhetsundersökningen” som skickas ut till 20 000 personer. År 2022 kommer enkäten att ha ett särskilt fokus på psykisk ohälsa.

4 Ekonomisk jämställdhet

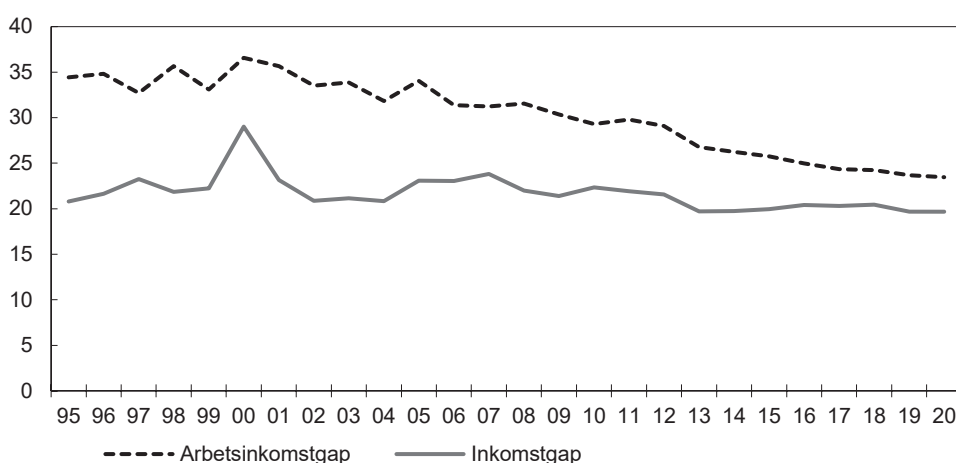
Delmålet om ekonomisk jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Begreppet ekonomisk självständighet innebär att kvinnor och män ska ha samma möjligheter att vara ekonomiskt självständiga och kunna försörja sig själva och eventuella barn. Kvinnor och män ska dessutom ha samma möjligheter och förutsättningar när det gäller tillgången till arbete, samma möjligheter och villkor i fråga om anställnings-, löne- och arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. Kvinnor ska också ha samma möjligheter som män att starta och driva företag som kan växa och generera en inkomst. Det avlönade arbetet ska inte bara ge ekonomisk självständighet i förvärvsaktiv ålder, utan också innebära ekonomisk trygghet och självständighet under pensionsåren.

4.1 Kvinnor har fortfarande lägre genomsnittlig inkomst än män

Arbete är grunden för kvinnors och mäns möjligheter att försörja sig. Kvinnors arbetstid och sysselsättning har ökat över tid, löneskillnaderna mellan kvinnor och män har minskat och arbetsmarknaden har blivit något mindre könssegregerad. Kvinnors arbetsinkomster har därför ökat i snabbare takt än mäns och skillnaden i arbetsinkomst har därmed minskat (se diagram 4.3). Det kvarstår dock stora skillnader mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden. År 2020 hade kvinnor i åldrarna 20–64 år i genomsnitt 24 procent lägre arbetsinkomst än män.

Diagram 4.3 Gap i arbetsinkomst och disponibel inkomst

Procent

Anm.: Statistiken avser åldersgruppen 20–64 år. Beräkningen av genomsnittlig arbetsinkomst baseras på samtliga kvinnor respektive män i åldersgruppen 20–64 år, dvs. oberoende av om de har arbetsinkomst eller inte. Arbetsinkomsten består av lön och företagarinkomst. Den disponibla inkomsten består av summan av inkomst från arbete, kapital och näringsverksamhet samt transfereringar minus direkt skatt. Transfereringar som går till hushållet eller barn (exempelvis bostadsbidrag och barnbidrag) delas lika mellan sammanboende par. Inkomsterna anges i 2019 års priser.

Källor: Statistiska centralbyrån (HEK och STAR) och egna beräkningar.

Kvinnors lägre arbetsinkomster förklaras delvis av att sysselsättningsgraden fortfarande är lägre bland kvinnor än bland män. Det gäller främst utrikes födda kvinnor, och i synnerhet utrikes födda kvinnor som kommit till Sverige som flyktingar eller som anhöriga till flyktingar. Utrikes födda kvinnor är även generellt underrepresenterade i arbetsmarknadspolitiska program och insatser. Pandemin har dessutom lett till ytterligare ökat sysselsättningsgap mellan kvinnor och män på grund av att kvinnors arbetskraftsdeltagande påverkades mer än mäns under pandemin (Jämställdhetsmyndigheten 2021:24).

Kvinnor arbetar också i genomsnitt färre timmar än män. Kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män och har en högre frånvaro på grund av föräldradeltagande och ohälsa. En orsak till den kortare arbetstiden och den större sjukfrånvaron är att kvinnor ofta tar ett större ansvar för hem- och omsorgsarbetet (se avsnitt 6). Enligt Arbetsmiljöverkets rapport En vitbok om kvinnors arbetsmiljö är dessutom arbetsmiljön ofta sämre inom kvinnodominerade sektorer vilket ger ökad risk för ohälsa (Arbetsmiljöverket 2017:6).

Ytterligare en förklaring till kvinnors lägre arbetsinkomster är att kvinnor i genomsnitt har lägre lön än män. Lönegapet beror till stor del på att arbetsmarknaden kännetecknas av en hög grad av könsmissig uppdelning, där kvinnor är överrepresenterade i yrken och befattningar med lägre löner. I yrkesgrupper där kvinnor inte är i majoritet har kvinnorna i genomsnitt lägre lön än männen.

Disponibel inkomst bestäms förutom av arbetsinkomster även av kapitalinkomster, transfereringar och skatter. Kvinnor i förvärsaktiv ålder hade 2020 i genomsnitt 20 procent lägre individuell disponibel inkomst än män. Trots att gapet i arbetsinkomst har minskat har det genomsnittliga gapet i disponibel inkomst i stort sett varit oförändrat sedan mitten av 1990-talet. Detta beror till stor del på att kapitalinkomsternas andel av de totala inkomsterna har ökat sedan mitten av 1990-talet. Denna utveckling har bidragit till en mer ojämn fördelning av disponibel inkomst, eftersom kapitalinkomsterna i genomsnitt är lägre för kvinnor än för män. De flesta kvinnor och män har dock inga eller mycket små kapitalinkomster. Bortsett

från de 10 procent av kvinnor respektive män med högst disponibel inkomst och störst andel av kapitalinkomsterna har även det genomsnittliga inkomstgapet minskat.

En annan förklaring till att inkomstgapet inte har minskat är att den omfördelande effekten på kvinnors och mäns inkomster av transfereringar och skatter har minskat sedan mitten av 2000-talet. Det beror delvis på att skillnaderna i mäns och kvinnors förvärvsinkomster har minskat. Under den senaste mandatperioden har den omfördelande effekten av transfereringar och skatter dock varit oförändrad.

Skillnaderna i inkomst i förvärvsaktiv ålder leder också till inkomstskillnader efter pensioneringen eftersom arbetsinkomsten ligger till grund för ålderspensionen. I åldersgruppen 65 år och äldre är inkomstgapet 29 procent. Bidraget från pensionsinkomsten har minskat över tid vilket speglar att kvinnor ökat sitt deltagande på arbetsmarknaden.

4.2 Regeringen har gjort insatser för en ökad ekonomisk jämställdhet

En viktig del i att skapa en mer jämställd arbetsmarknad är att öka kvinnors arbetskraftsdeltagande och minska deras deltidsarbete. I ett modernt arbetsliv krävs också goda arbetsvillkor och en god arbetsmiljö. En utbyggd välfärd har i dagsläget störst betydelse för kvinnors arbetskraftsdeltagande, eftersom kvinnor fortfarande tar större ansvar än män för det obetalda hem- och omsorgsarbetet.

Regeringen har under mandatperioden genomfört flera reformer som på olika sätt påverkar arbetsmarknaden och arbetsvillkoren i syfte att förbättra förutsättningarna och minska skillnaderna i kvinnors och mäns arbetsinkomster. Ett exempel är att regeringen i mars 2020 tillsatte en kommission för jämställda livsinkomster med uppdraget att lämna förslag som syftar till att långsiktigt öka den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män. Kommissionen redovisade uppdraget till regeringen den 7 februari 2022 genom betänkandet Minska gapet – Åtgärder för jämställda livsinkomster (SOU 2022:4). Kommissionens förslag på åtgärder syftar till att främja jämställda löner, jämställda livsinkomster, en jämställd fördelning av det offentliga stödåtgärder till kvinnor och män samt jämställda arbetsplatser.

Ökad sysselsättning för utrikes födda kvinnor

Arbetskraftsdeltagandet är fortsatt lågt bland utrikes födda kvinnor, särskilt bland kvinnor födda utanför Europa. Regeringen har därför vidtagit ett antal åtgärder för att fler utrikes födda kvinnor ska ges möjlighet att delta på arbetsmarknaden.

Ett intensivår har införts inom ramen för etableringsprogrammet och ett jämställdhetsperspektiv ska genomsyra detta. Under mandatperioden har ökade resurser satsats på extratjänster och introduktionsjobb. Extratjänster har bidragit till att öka andelen kvinnor bland de som får del av subventionerade anställningar. Därutöver har flera satsningar gjorts inom vuxenutbildningen vilket på sikt kommer att underlätta inträdet på arbetsmarknaden för utrikes födda kvinnor. Som en följd av riksdagens beslut om statens budget för 2022 kommer emellertid extratjänsterna att avvecklas. Regeringen har vidare gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att föreslå insatser för att stärka möjligheterna för utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden, med ett särskilt fokus på de kvinnor som i dag inte deltar i etableringsåtgärder (A2021/01671). Uppdraget redovisades den 31 mars 2022.

Mindre deltid och färre tidsbegränsade anställningar

Regeringen vill att heltid ska bli norm på arbetsmarknaden och att deltid ska vara en möjlighet för både kvinnor och män. Det är viktigt att förbättra förutsättningarna för heltidsarbete och för ett ökat arbetskraftsdeltagande bland kvinnor. Flera av arbetsmarknadens parter, särskilt i kvinnodominerade sektorer och branscher, driver ett förändringsarbete så att fler ska kunna erbjudas heltidsarbete.

Regeringen har lämnat förslag till att reformera arbetsrätten i linje med partsöverenskommelsen om trygghet, omställning och anställningsskydd. Förslagen innebär bl.a. att anställningsavtal ska anses gälla på heltid, om inte något annat har avtalats, och att allmän visstidsanställning ändras till särskild visstidsanställning. Reglerna för särskild visstidsanställning medför att anställningen betydligt snabbare övergår till en tillsvidareanställning. Förslagen ökar möjligheterna till tillsvidareanställningar och kan bidra till en ökad andel heltidsanställningar. Kvinnor är överrepresenterade bland de visstidsanställda och bland de med deltidanställningar. Förslagen kan därför bidra till att främja den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män.

För att fler ska vilja och orka arbeta heltid behöver också arbetsvillkoren och arbetsförhållandena vara sådana att det är möjligt att arbeta heltid utan att bli sjuk (se avsnitt 7.2).

Insatser för en mindre könsuppdelad arbetsmarknad

Den könssegregerade arbetsmarknaden är en av förklaringarna till skillnaderna i lön och inkomst mellan kvinnor och män. Kvinnor är också företagare i lägre utsträckning än män.

Det lägsta tillåtna aktiekapitalet i privata aktieföretag sänktes från 50 000 kronor till 25 000 kronor den 1 januari 2020 (prop. 2019/20:21, bet. 2019/20:CU5, rskr. 2019/20:78). Det kan särskilt främja företagare inom tjänstesektorn vars verksamhet har ett lågt kapitalbehov. Eftersom kvinnor är överrepresenterade som företagare i tjänstesektorn kan förslaget antas bidra till att öka andelen kvinnor bland företagare.

Regeringen gav i december 2021 Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att göra en analys av den könssegregerade arbetsmarknaden inom välfärdsyrken och ta fram förslag för att motverka könsbundna studie- och yrkesval och därigenom skapa en bredare rekryteringsbas till välfärden (A2021/02396 och A2021/02318). Uppdraget ska redovisas i april 2023.

Yrkesval följer till stor del valet av utbildning. Inom utbildningsområdet finns åtgärder som är viktiga för att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden. Regeringen har beslutat om formuleringar om jämställdhet i läroplanerna för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan och läroplanen för vuxenutbildningen. De handlar bl.a. om skolans ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling (se avsnitt 5.2).

Fortsatt arbete för jämställda pensioner

De stora skillnaderna mellan kvinnors och mäns pension har sin grund i ett ojämnt arbetsliv. När arbetslivet blir mer jämställt minskar också skillnaderna i pension. Under mandatperioden har regeringen tagit flera initiativ för mer jämställda pensioner. Under 2019 beslutade riksdagen på regeringens initiativ om förbättrat grundskydd för pensionärer (prop. 2018/19:134, bet. 2019/20:SfU7, rskr. 2019/20:12). År 2020

beslutade riksdagen på regeringens initiativ om ett inkomstpensionstillägg (prop. 2020/21:1, bet. 2020/21:SfU2, rskr. 2020/21:139). I propositionen Vårändringsbudget för 2022 föreslår regeringen ett garantitillägg till pensionärer.

Pensionsgruppen, med företrädare för de partier som står bakom pensionsöverenskommelsen, har enats om en plan för det fortsatta arbetet med att minska skillnaderna mellan mäns och kvinnors pensioner. Inom pensionsöverenskommelsen samarbetar partierna i projektet Jämställda pensioner.

Insatser för en jämställd sjukpenning och översyn av försäkringsskydd för gravida

Regeringen vill öka möjligheten till ett långsiktigt hållbart yrkesliv. Riksdagen har på regeringens initiativ fattat beslut om att bedömningen av en individs arbetsförmåga mot ett normalt förekommande arbete efter dag 180 i sjukperioden ska kunna skjutas upp om övervägande skäl talar för att individen kan återgå i arbete hos arbetsgivaren före dag 365 i sjukperioden (prop. 2020/21:78, bet. 2020/21:FiU41, rskr. 2020/21:213). Från och med den 1 januari 2022 utökades denna tid från 365 dagar till 550 dagar (prop. 2021/22:1, bet. 2021/22:SfU1, rskr. 2021/22:116). Detta bedöms underlätta för kvinnor och män att kunna återgå i det ordinarie arbetet, och därigenom i högre utsträckning möjliggöra ett långsiktigt hållbart yrkesliv. En behovsanställd försäkrad ska få sin arbetsförmåga bedömd mot behovsanställningen i sjukpenningärenden. Det ska också bli lättare att beviljas partiell sjukpenning vid ojämn förläggning av arbetstid. Många yrkesgrupper med hög andel kvinnor har också en hög andel s.k. behovsanställd personal och arbetstiden är ojämnt fördelad. Åtgärderna ger ett bättre försäkringsskydd till framför allt kvinnor och bedöms därför bidra till ökad ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män.

Regeringen har vidare gett Försäkringskassan i uppdrag att, inom ramen för sitt lagstadgade samordningsansvar, förstärka arbetet med att ge stöd till individers återgång i arbete. I uppdraget ingick också att utveckla kontakterna och kommunikationen med relevanta aktörer i enskilda ärenden, som arbetsgivare, hälso- och sjukvården samt Arbetsförmedlingen. Försäkringskassan skulle också utveckla sitt stöd till den försäkrade i rehabiliteringsprocessen för att se till att de åtgärder som behövs vidtas. Uppdraget redovisades den 21 februari 2020 genom rapporten Förstärkt arbete med att stödja individen i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen (Försäkringskassan 2020). Utöver detta har regeringen fattat beslut om att en särskild utredare ska se över reglerna för karensavdrag och sjuklön. Syftet med översynen är att reglerna för karens och sjuklön ska få en utformning som bidrar till att inkomstbortfall under sjukdom bärs på ett mer solidariskt och fördelningspolitiskt träffsäkert sätt samt motverkar riskerna för sjuknärvaro (dir. 2022:23).

Reformerna inom sjukpenning och rehabilitering är könsneutrala, men eftersom kvinnor är sjukskrivna i högre utsträckning än män bidrar reformerna också till att öka den ekonomiska jämställdheten.

Vidare har en utredare fått i uppdrag att se över försäkringsskyddet för gravida. I uppdraget ingår att lämna förslag till ett likvärdigt försäkringsskydd för personer som har nedsatt arbetsförmåga på grund av graviditet, som för personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av till exempel sjukdom. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2023 (dir. 2021:94 och dir. 2022:03).

4.3 Regeringens politik har stärkt den ekonomiska jämställdheten

Regeringens politik har bidragit till att inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män minskat men målet om ekonomisk jämställdhet är inte uppfyllt. Kvinnor har fortfarande i genomsnitt lägre sysselsättningsgrad, kortare arbetstid, högre frånvaro samt lägre lön och kapitalinkomster än män. För kvinnor innebär brister i den ekonomiska jämställdheten bl.a. en lägre grad av självständighet. Många olika faktorer påverkar kvinnors och mäns inkomster, särskilt sett över ett helt arbetsliv. Ett systematiskt och långsiktigt arbete krävs för att påskynda utvecklingen mot ekonomisk jämställdhet.

Regeringen har under mandatperioden genomfört många reformer på arbetsmarknaden och i arbetslivet som syftar till att minska skillnaderna i kvinnors och mäns arbetsinkomster genom att påverka förutsättningarna för kvinnor och män på arbetsmarknaden. Därutöver har regeringen presenterat ett antal reformer som har en direkt påverkan på kvinnors och mäns inkomster. Regeringens förslag om ändrade skatter och transfereringar under perioden 2019–2022, som också antagits av riksdagen, har stärkt kvinnors och mäns disponibla inkomster ungefär lika mycket.

Regeringen har även under innevarande mandatperiod genomfört flera reformer av socialförsäkringar och bidrag som ökar den disponibla inkomsten ungefär lika mycket för kvinnor och män. Det gäller t.ex. höjt tak i sjukförsäkringen och förändringar i arbetslöshetsförsäkringen, i form av höjt tak, tillfälligt minskat antal karensdagar och höjd lägsta nivå i arbetslöshetsförsäkringen samt skattereduktion för avgift till arbetslöshetskassa.

Grundavdraget för pensionärer har höjts i flera steg under mandatperioden. Sammantaget har detta inneburit att kvinnors individuella disponibla inkomst ökat mer än mäns. En anledning är att fler kvinnor än män är pensionärer. En annan anledning är att kvinnor i genomsnitt har lägre inkomster än män och att skattesänkningen främst gynnar låginkomsttagare.

Reformer för pensionärer med lägre inkomster – höjt äldreförsörjningsstöd för pensionärer, inkomstpensionstillägg, höjt bostadstillägg för pensionärer och garantitillägg till pensionärer – ökar kvinnors disponibla inkomst mer än mäns. Detta beror främst på att fler kvinnor än män är pensionärer, samt att fler kvinnor än män har låga pensioner och därmed tar del av grundskyddet i större utsträckning. Även reformer för personer med sjukersättning eller aktivitetsersättning (SA-tagare) – den minskade skatteflyktan för SA-tagare, förstärkning av bostadstillägg i sjukersättningen och aktivitetsersättningen, och höjd garantinivå i sjukersättningen och aktivitetsersättningen – ökar kvinnors disponibla inkomst mer än mäns. Höjt underhållsstöd och höjt bostadsbidrag förbättrar ekonomin mest för ensamstående kvinnor med barn, och ökar därmed den disponibla inkomsten mer för kvinnor än för män.

Avskaffandet av den s.k. värnskatten ökade mäns disponibla inkomst mer än kvinnors, eftersom fler män än kvinnor hade så höga förvärvsinkomster att de betalade värnskatt.

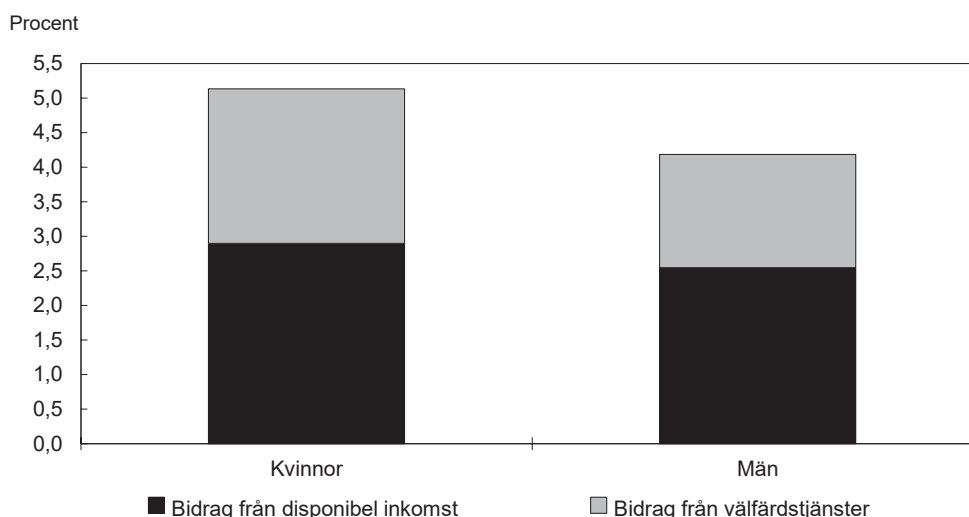
De flesta förändringar av skatter och avdrag som regeringen genomfört – den breda skattereduktionen på förvärvsinkomster, förändrat rutavdrag, regional skattesänkning, avskaffad schablonintäkt på uppskovsränta och höjt tak för uppskov vid försäljning av bostad – har ökat den disponibla inkomsten ungefär lika mycket för kvinnor och män. Detsamma gäller elpriskompensationen. Under mandatperioden har riksdagen också antagit förslag som påverkar den disponibla inkomsten, men som inte initierats av

regeringen. Fördelningen mellan kvinnor och män varierar, men sammantaget ökar den disponibla inkomsten till följd av dessa förslag ungefär lika mycket för kvinnor som för män.

Individuella offentligt finansierade välfärdstjänster som t.ex. skola, vård och omsorg är en viktig del av omfördelningen i den svenska modellen. Summan av individuell disponibel inkomst och värdet av dessa välfärdstjänster benämns individuell utökad inkomst. De betydande satsningar som gjorts på välfärden bidrar till att höja den individuella utökade inkomsten för de flesta, men särskilt för kvinnor. När satsningarna på individuella välfärdstjänster som vård, skola och omsorg beaktas påverkas en större andel av befolkningen positivt av regeringens politik än om analysen begränsas till individuell disponibel inkomst. Det gäller både kvinnor och män.

För kvinnor beräknas den individuella utökade inkomsten i genomsnitt ha ökat med 5,1 procent av deras individuella disponibla inkomst under mandatperioden. För män bedöms den ha ökat med 4,2 procent (se diagram 4.4). Bidraget från välfärdstjänster till förändringen av den individuella utökade inkomsten bedöms ha ökat inkomsten för kvinnor mer än för män. De satsningar som gjorts har med andra ord riktats mot välfärdstjänster som nyttjas av kvinnor i högre grad än av män.

Diagram 4.4 Förändring av individuell utökad inkomst för kvinnor respektive män (20 år och äldre) under mandatperioden

Anm.: I beräkningarna ingår samtliga reformer som påverkar disponibel inkomst under mandatperioden.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

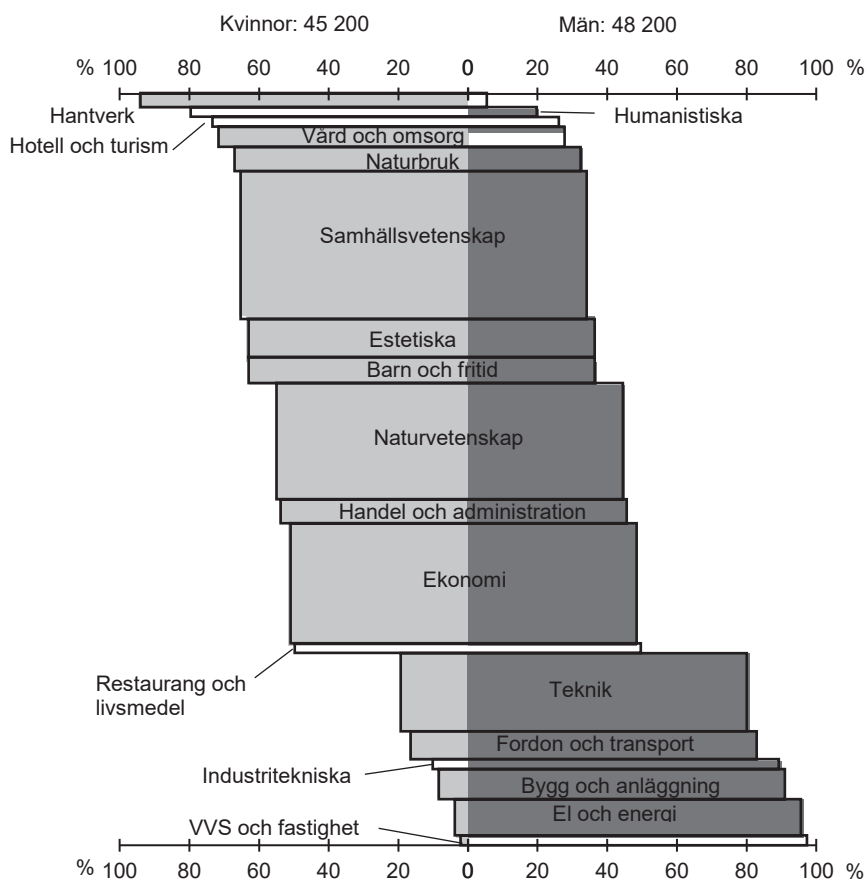
5 Jämställd utbildning

Kvinnor och män, och flickor och pojkar, ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling. Målet om jämställd utbildning omfattar hela det formella utbildningssystemet från förskola till universitet och högskola, inklusive vuxenutbildning och yrkeshögskola. Även bildning och utbildning utanför det formella utbildningssystemet omfattas, t.ex. i folkhögskola och studieförbund. Lika möjligheter och villkor i fråga om utbildning är centralt för att kvinnor och män ska kunna nå en ökad ekonomisk självständighet. Det är också ett medel för individens möjligheter till försörjning och inflytande i samhället.

5.1 Det finns stora skillnader mellan flickor och pojkar, och mellan kvinnor och män, inom utbildningssystemet

För flickor i årskurs 9 var det genomsnittliga meritvärdet 11 procent högre än för pojkar läsåret 2020/21. Flickor med utländsk bakgrund hade 12 procent högre meritvärde än pojkar med utländsk bakgrund. Med utländsk bakgrund avses utrikes födda elever samt elever födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. De viktigaste faktorerna för skillnader i skolresultat är socioekonomisk bakgrund och föräldrars utbildningsnivå, men även när hänsyn tas till dessa faktorer kvarstår könsskillnader i studieresultat. Det finns också stora skillnader mellan unga kvinnors och unga mäns val av gymnasieutbildning. På gymnasieskolans högskoleförberedande program var 53 procent av eleverna unga kvinnor och 47 procent unga män läsåret 2019/20. På yrkesprogrammen var 38 procent unga kvinnor och 62 procent unga män. Av de 18 nationella gymnasieprogrammen hade endast fyra program en jämn könsfördelning bland avgångna elever 2021 (se diagram 5.5). Med jämn könsfördelning menas då att andelen kvinnor och män ska ligga inom intervallet 40 till 60 procent. Skillnaden i könsfördelning är särskilt stor mellan olika yrkesprogram. De senaste åren har det dock syns en försiktig utveckling mot att några av de traditionellt kvinnodominerade yrkesprogrammen har fått en jämnare könsfördelning. Valet av gymnasieutbildning påverkar fortsatta utbildningsval och även inom eftergymnasial utbildning finns inriktningar som är kraftigt kvinno- respektive mansdominerade. Att kvinnor och män gör olika studie- och yrkesval leder till en könssegregerad arbetsmarknad.

Diagram 5.5 Avgångna elever från gymnasieskolan efter program 2020/21

Källa: Skolverket.

Enligt Universitetskanslersämbetets årsrapport 2021 (Universitetskanslersämbetet 2021:17) var könsfördelningen bland nyantagna till högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå läsåret 2019/20 58 procent kvinnor och 42 procent män. Av dem som tog examen under läsåret 2019/20 utgjorde 65 procent kvinnor och 35 procent män. Även om könsfördelningen bland professorer blivit bättre över tid är den fortfarande ojämn. År 2020 var 31 procent av professorerna kvinnor och 69 procent män. Sedan 1997 har det funnits rekryteringsmål för andelen kvinnor bland nyrekryterade professorer. Universitetskanslersämbetets uppföljning av rekryteringsmålen för perioden 2017–2019 visar dock att fördelningen mellan kvinnor och män vid nyrekryteringen av professor inte blivit jämnare. I alla ämnen förutom medicin och hälsovetenskap har fördelningen i stället blivit mer ojämn.

I folkhögskolans kurser är andelen kvinnor större än andelen män. Av deltagarna i allmänna kurser (som motsvarar utbildning inom grundskolan eller gymnasieskolan) var 55 procent kvinnor och 45 procent män. Av deltagarna i särskild kurs (som bl.a. består av yrkesinriktade utbildningar) var 68 procent kvinnor och 32 procent män.

5.2 Regeringen arbetar för jämställd utbildning

Nya stödinsatser och bättre undervisning om sexualitet och relationer i skolan

Sedan den 1 juli 2019 gäller nya bestämmelser i skollagen (2010:800) om en garanti för tidiga stödinsatser. Syftet är att elever som riskerar att inte uppnå kunskapsmålen i ett så tidigt skede som möjligt ska ges stöd utformat utifrån sina behov. Då färre pojkar än flickor blir behöriga till gymnasieskolans nationella program är bedömningen att andelen pojkar som lämnar grundskolan och specialskolan med behörighet till gymnasieskolans nationella program därmed kommer att öka.

Statens skolverk, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Skolforskningsinstitutet ingår under programperioden 2020–2025 i regeringens utvecklingsprogram för Jämställdhetsintegrering i myndigheter. Inom ramen för detta arbete stödjer bl.a. Skolverket huvudmän, skolledare, förskollärare, lärare och annan skolpersonal i att öka kunskapen om och kompetensen att undervisa om jämställdhet, bemöta barn och elever jämställt och behandla dem likvärdigt.

För att förbättra kvaliteten och stärka likvärdigheten i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer har regeringen beslutat om läroplansändringar som gäller fr.o.m. höstterminen 2022. I dessa betonas att undervisningen i kunskapsområdet ska ske återkommande och bidra till att främja elevernas hälsa och välbefinnande samt stärka deras förmåga att göra medvetna och självständiga val. Mot bakgrund av läroplansändringarna har Skolverket i regleringsbrev för 2022 fått i uppdrag att erbjuda skolpersonal kompetensinsatser som ska bidra till att motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Insatserna ska vidare främja jämställdhet och motverka diskriminering, rasism, intolerans och hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2023.

Fler platser inom yrkeshögskolan och utbildningsinsatser för utrikes födda

För att kunna konkurrera på en kunskapsintensiv arbetsmarknad måste både kvinnor och män ha möjlighet att utveckla de kunskaper som efterfrågas. Regeringen har därför tillfört medel för fler platser inom yrkeshögskolan, där de studerande är något fler kvinnor än män. Myndigheten för yrkeshögskolan kvalitetsgranskar hur yrkeshögskolans utbildningar främjar jämställdhet mellan könen.

Kunskapsutveckling är särskilt viktigt för utomeuropeiskt födda kvinnor, som är en grupp med särskilt svag förankring på arbetsmarknaden. År 2018–2020 erhöll studieförbunden särskilda medel för uppsökande och studiemotiverande insatser för utrikes födda kvinnor. Regeringen har för 2021 och 2022 tillfört studieförbunden 50 miljoner kronor årligen, riktade till insatser för utrikes födda kvinnor och vid behov andra grupper som står långt ifrån utbildning eller arbetsmarknad. Regeringen satsar också på att utveckla kunskaper i svenska språket framför allt hos föräldralediga utrikes födda kvinnor med barn, även asylsökande omfattas. Studieförbunden tillförs 10 miljoner kronor för 2021, därefter 40 miljoner kronor årligen 2022 och 2023. År 2022 inleds vidare en satsning på språkutbildning för anställda i välfärden. Det är en utvidgning av satsningen för anställda i äldreomsorgen som inleddes 2021. Satsningen omfattar 61 miljoner kronor t.o.m. 2024.

Arbete för en mer jämställd högskolesektor

Regeringen har satt nya rekryteringsmål för könsfördelningen bland professorer. Det övergripande målet är att 50 procent av de nyrekryterade professorerna ska vara kvinnor år 2030. Regeringen har också gjort en permanent ökning av universitetets och högskolors anslag till forskning och forskarutbildning. En förstärkning av anslagen i kombination med uppdraget om jämställdhetsintegrering (se avsnitt 2.1) bör leda till en mer jämställd, strategisk och kvalitetssäkrad fördelning av forskningsmedlen.

6 Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor. Målet omfattar inte endast fördelningen av obetalt arbete inom ett hushåll, utan även fördelningen mellan kvinnor och män av obetalt arbete på samhällsnivå. Obetalt hemarbete samt omsorgen om barn, äldre och andra närstående omfattas av målet. Målet inbegriper den som ger omsorg och den som tar emot den.

6.1 Fördelningen av hem- och omsorgsarbete är ojämn men varierar

Kvinnor utför i genomsnitt betydligt mer hushållsarbete än män. Även flickors och pojkars hushållsarbete följer könsstereotypa mönster. Fler flickor än pojkar städar sitt rum minst en gång i veckan och hjälper till att laga mat en gång i veckan, medan fler pojkar än flickor hjälper till med utomhusarbete minst en gång i veckan (statistik från Barn-ULF, SCB, från 2014–2019). Tidsanvändningsstudier visar dock att hushållsarbetet har blivit jämnare fördelat mellan könen sedan undersökningen startade, främst eftersom kvinnor har minskat tiden för hushållsarbete (Tidsanvändningsundersökningen, SCB, 1990, 2000/01 och 2010/11).

Ett ojämnt uttag av föräldrapenning kan ses som en signal på en ojämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Sedan föräldrapenningen infördes 1974 har kvinnor tagit ut majoriteten av föräldrapenningdagarna. Under 2020 tog män ut 30 procent av samtliga utbetalda dagar vilket i stort sett är oförändrat jämfört med 2019. Män tar dock ut en allt större andel av föräldrapenningen och ökningen den senaste tioårsperioden har varit stadig men långsam (Jämställdhetsmyndigheten 2021:14). Andelen män som tar ut noll dagar är, jämfört med män med medianinkomst, högre bland de som har de lägsta eller de högsta

inkomsterna. Utvecklingen pekar dock åt att män med högre inkomst närmar sig medianen mer än de med lägre inkomst. Föräldraförsäkringens nuvarande konstruktion innebär att föräldrarnas drivkraft att dela på föräldrapenningen är olika för föräldrar med inkomster som ger rätt till en inkomstrelaterad ersättning och för föräldrar med mycket låga inkomster som endast ger rätt till ersättning på grundnivå. En viktig orsak till detta är att de reserverade månaderna inte omfattar föräldrapar där en, eller båda, har en ersättning på grundnivå (Inspektionen för socialförsäkringen 2021:12). Uttaget av tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn är mer jämnt fördelat mellan könen (61–39) än uttaget av föräldrapenning (70–30) (Jämställdhetsmyndigheten 2021:14).

Omsorgsarbetet om äldre och personer med funktionsnedsättning är relativt jämnt fördelat mellan kvinnor och män. Kvinnors omsorgsinsats ökar dock mer än mäns när omsorgsbehovet hos mottagaren ökar. Detta förklarar delvis varför de negativa konsekvenserna av detta arbete förekommer oftare hos kvinnor. Det obetalda omsorgsarbetet om äldre och personer med funktionsnedsättning påverkar den anhöriges hälsa, sociala liv och ekonomi (Jämställdhetsmyndigheten 2021:14).

6.2 Flera åtgärder har vidtagits för att uppnå en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Utvecklingen i fördelning av obetalt hem- och omsorgsarbete går i rätt riktning och regeringen stöttar aktivt denna utveckling. Under mandatperioden har regeringen vidtagit en rad åtgärder som bedöms bidra till en jämnare fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Den 1 januari 2019 reformerades två stöd till personer med funktionsnedsättning (prop. 2017/18:190, bet. 2017/18:SfU23, rskr. 2017/18:388). Både omvårdnadsbidraget och merkostnadsersättningen för ett barn med funktionsnedsättning kan nu beviljas barnets båda föräldrar. Tidigare beviljades en förälder stödet som sedan kunde fördelas på frivillig basis. De nya reglerna bedöms kunna förbättra förutsättningarna för ett jämställt uttag av förmånerna. Föräldrar till ett barn för vilket det lämnas omvårdnadsbidrag fick samtidigt rätt att förkorta normal arbetstid med upp till en fjärdedel även för barn äldre än åtta år. När båda föräldrarna ges möjlighet att arbeta deltid kan det bli lättare att hitta en balans mellan arbete och fritid samt förbättra förutsättningarna för en mer jämställd fördelning av ansvaret för omvårdnaden om barnet.

Regeringen har tillsatt en utredning som ska göra en översyn av regelverket om den tillfälliga föräldrapenningen. Den tillfälliga föräldrapenningen är en central komponent för att uppnå målen inom såväl den ekonomiska familjepolitiken som arbetsmarknadspolitiken, jämställdhetspolitiken och barnrättspolitiken. Den underlättar arbetsmarknadsdeltagande och kombination av familjeliv och arbetsliv för föräldrar. I uppdraget ingår bl.a. att lämna förslag som syftar till att göra uttaget av tillfällig föräldrapenning mer jämställt mellan kvinnor och män. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 maj 2022 (dir. 2020:114).

Regeringen har i propositionen Genomförande av balansdirektivet lämnat förslag till lagändringar för att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare i svensk rätt. I propositionen ingår förslag om att 90 dagar med föräldrapenning på grundnivå ska vara reserverade till förmån för den ena föräldern (prop. 2021/22:175).

Som ett led i att fortsätta utveckla kunskapen kring kvinnors och mäns tidsanvändning har regeringen givit SCB i uppdrag att utveckla en ny tidsanvändningsstudie (A2019/01121). Myndigheten har vart tionde år sedan 1990 undersökt hur kvinnor

och män fördelar sin tid på olika aktiviteter, som t.ex. fritids- och hemarbetsaktiviteter. På grund av kraftigt vikande svarsfrekvens i den senaste tidsanvändningsundersökningen fick SCB 2019 ett uppdrag om att ta fram ett förslag på hur underökningen kunde utvecklas, och i mars 2021 ett uppdrag att genomföra den nya typen av undersökning. Uppdraget ska redovisas den 30 april 2022.

7 Jämställd hälsa

Kvinnor och män, och flickor och pojkar, ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor. Området jämställd hälsa relaterar i stor utsträckning till såväl det övergripande målet för jämställdhetspolitiken som till de övriga fem delmålen. Skillnader i hälsotillstånd beroende på kön påverkar och påverkas av möjligheter till makt och inflytande, utbildning, ekonomisk självständighet, våldsutsatthet samt fördelningen av det obetalda arbetet.

7.1 Påtagliga skillnader mellan kvinnors och mäns hälsa

Sjukpenningtalet, dvs. det totala antalet sjuk- och rehabiliteringsdagar på ett år fördelat på alla försäkrade individer, har minskat för både kvinnor och män de senaste åren, men kvinnor ligger fortfarande på en betydligt högre nivå även om skillnaderna sakta minskar (se tabell 7.1). Skillnaden i sjukfrånvaro kan bl.a. förklaras av att kvinnor och män arbetar i olika yrken. Kvinnor arbetar oftare i yrken med sämre upplevd organisatorisk och social arbetsmiljö. Kvinnor är överrepresenterade i vård- och omsorgsyrken där sjukfrånvaron är hög för både kvinnor och män.

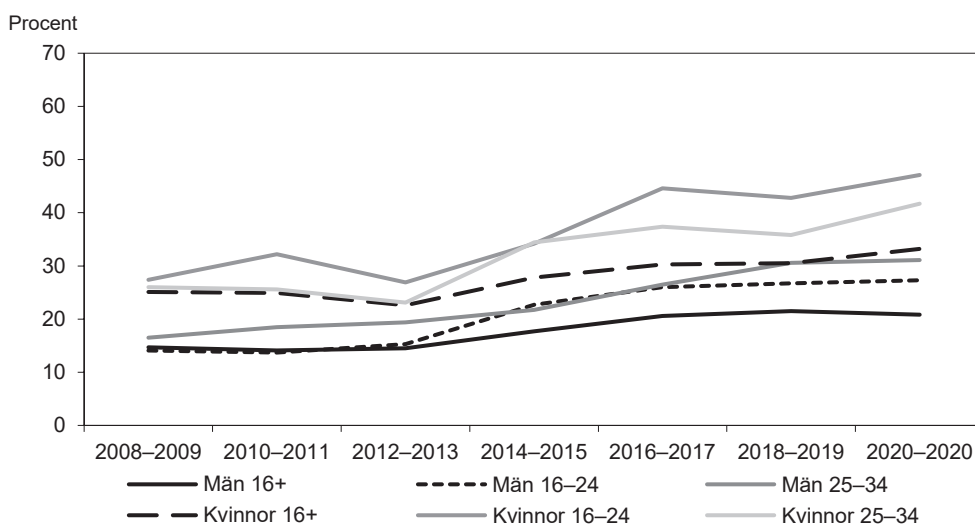
Tabell 7.1 Sjukpenningtalet för samtliga åldrar

Nettodagar

År	Samtliga kvinnor	Samtliga män	Samtliga kvinnor och män
2018	12,8	6,7	9,7
2019	12,3	6,6	9,4
2020	12,1	6,6	9,3

Källa: Försäkringskassan.

Kvinnor är överrepresenterade bland de som uppger att de har nedsatt psykiskt välbefinnande. Särskilt unga kvinnor uppger i stor utsträckning att de har problem med ångslan, oro och ångest (se diagram 7.6). Andelen personer som rapporterar ett nedsatt psykiskt välbefinnande är dock högre nu än för tio år sedan för både kvinnor och män. Flickor upplever mer stress än pojkar under barn- och ungdomsåren. Studier visar också att stress och psykisk ohälsa under ungdomsåren har ett tydligt samband med psykisk sjukdom senare i livet. Trots att kvinnor är överrepresenterade bland personer som uppger att de har nedsatt psykiskt välbefinnande är antalet suicid dubbelt så stort bland män som bland kvinnor. Normer kring kön och maskulinitet har angetts som en bakomliggande orsak. Den maskulinitetsnorm som enligt Jämställdhetsmyndighetens forskningssammanställning (Jämställdhetsmyndigheten 2021:2, bilaga 4) har störst samband med negativa konsekvenser är normen ”förlita sig på sig själv” eftersom den försvårar för män att berätta om sina problem för andra och riskerar att medföra att de söker sjukvård sent. Det finns även samband med högre risk för självmordstankar och självmord. I samma rapport visas även att maskulina normer förstärks på mansdominerade arbetsplatser, särskilt där utbildningsnivån är lägre. Ökad ojämlikhet kan därmed öka ohälsan bland män.

Diagram 7.6 Andel som anger sig ha besvär med ängslan, oro och ångest från 16 år och uppåt samt 16–24 år och 25–34 år

Källa: Statistiska centralbyrån (Undersökningarna av levnadsförhållanden, ULF).

Män har högre dödlighet än kvinnor i åldrar upp till 80 år. Medellivslängden för kvinnor 2020 var 84,3 år och för män 80,6 år. Skillnaden har minskat från 6,1 år 1980 till 3,7 år 2020 vilket är en av de lägsta skillnaderna i Europa (SCB). Dödligheten i hjärt-kärlsjukdomar och tumörer är högre bland män än bland kvinnor i åldrarna 35–79 år vid alla utbildningsnivåer. Även dödstalen till följd av skador och förgiftningar samt suicid är betydligt högre för män än för kvinnor. I sjukdomar som påverkar andningsorganen är dock dödligheten bland personer med förgymnasial eller gymnasial utbildning något högre bland kvinnor än bland män. Detta följer samma mönster som tidigare år.

Fler män än kvinnor har insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Exempelvis hade 22 715 män respektive 16 307 kvinnor daglig verksamhet (den vanligaste insatsen) och 4 050 män och 2 996 kvinnor var beviljade ledsagarservice.

7.2 Regeringen har genomfört åtgärder för att främja en jämställd hälsa

Uppföljningar av hälso- och sjukvården från exempelvis Folkhälsomyndigheten visar att svensk hälso- och sjukvård inte är jämlik. Generella hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser når inte alla grupper i befolkningen i lika stor omfattning. Utvecklingen inom hälsa skiljer sig också åt mellan kvinnor och män. Regeringen har mot denna bakgrund initierat en omfattande primärvårdsreform, som del av en större omställning i hälso- och sjukvården till en nära vård med primärvården som nav. Reformen innebär ett hälsofrämjande och preventivt fokus för att på sikt förbättra hälsan i befolkningen och samtidigt minska belastningen på hälso- och sjukvårdssystemet. En majoritet av hälso- och sjukvårdens personal är kvinnor och förslagen kan få betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män genom påverkan på arbetsmiljön inom hälso- och sjukvården. Reformen väntas på längre sikt ge bättre förutsättningar att tillhandahålla ett samlat omhändertagande utifrån kvinnors och mäns, och flickors och pojkars, individuella behov. Detta kan förväntas bidra till en stärkt jämställdhet. Regeringen har också tagit initiativ till en stor satsning på förlossningsvården (se vidare nedan).

Åtgärder för ett hållbart arbetsliv

För att fler ska vilja och orka arbeta heltid behöver också arbetsvillkoren och arbetsförhållandena vara sådana att det är möjligt att arbeta heltid utan att bli sjuk. Regeringen har beslutat om en arbetsmiljöstrategi för 2021–2025 som tydliggör politikens inriktning på de områden som regeringen bedömer har stor betydelse för att uppnå goda arbetsvillkor och möjlighet till utveckling i arbetet för både kvinnor och män. I strategin betonas att en god arbetsmiljö är en jämställdhetsfråga. Inom ramen för genomförandet av arbetsmiljöstrategin har Arbetsmiljöverket och Myndigheten för arbetsmiljökunskap i uppdrag att ta fram åtgärdsplaner med åtgärder inom sina respektive områden för att nå strategins uppsatta mål (A2021/00338).

Regeringen har också gjort ett antal satsningar som kan förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren inom vård och omsorg samtidigt som kvaliteten i välfärdstjänsterna ökar. Äldreomsorgslyftet, som presenterades av regeringen i maj 2020, innebär att staten finansierar kostnaden för den tid en anställd är frånvarande på grund av studier till bl.a. vårdbiträde eller undersköterska. Från och med 2021 vidgades satsningen till att även omfatta andra kompetenshöjande utbildningar inom vård och omsorg om äldre samt möjlighet för första linjens chefer att utbilda sig på betald arbetstid. Äldreomsorgen har också fått ett stort resurstillskott som bl.a. kan användas till att förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren. Den som har hemtjänst ska fr.o.m. den 1 juli 2022 erbjudas en fast omsorgskontakt, och fr.o.m. 2023 måste den som utses till fast omsorgskontakt vara undersköterska. Kravet på viss utbildning bedöms kunna höja statusen för yrket och i sin tur leda till en ny karriärväg i hemtjänstyrket och möjlighet till högre lön. Vidare har regeringen och SKR träffat en överenskommelse om en satsning på digitalisering och välfärdsteknik i kommunerna. Den väntas kunna gynna de anställdas arbetsmiljö och består av ett riktat statsbidrag till kommunerna och medel till SKR för att kunna utforma och tillhandahålla ett kommunövergripande stöd.

En väl utbyggd äldreomsorg främjar också kvinnors och mäns möjligheter till betalt arbete och försörjning. I dagsläget gynnar det främst kvinnor eftersom kvinnor i större omfattning än män står för obetalt omsorgsarbete. I syfte att förbättra arbetssituationen för anställda inom vård och äldreomsorg, där kvinnor är överrepresenterade, har regeringen infört en s.k. återhämtningsbonus i form av ett statsbidrag. Bidraget möjliggör för kommuner och regioner att ansöka om finansiering för projekt som syftar till att utprova nya eller vidareutveckla befintliga arbetsmetoder, arbetssätt eller arbetstidsmodeller, inklusive arbetstidsförkortning. För 2021 avsattes totalt 300 miljoner kronor, varav 195 miljoner kronor till omsorgen och 105 miljoner kronor till hälso- och sjukvården. För 2022 och framåt beräknas totalt en miljard kronor avsättas till satsningen, varav 650 miljoner kronor avsätts till omsorg och 350 miljoner till hälso- och sjukvård. Bidraget bedöms kunna leda till en minskning av skillnaderna mellan kvinnors och mäns sjukfrånvaro, och därmed till en mer jämställd hälsa och ett mer jämställt arbetsliv. För att bistå regionerna och hälso- och sjukvårdens arbete med det förebyggande arbetet mot sjukskrivningar har regeringen tillfört Socialstyrelsen permanenta medel; fyra miljoner kronor från 2021 och ytterligare sex miljoner kronor, sammanlagt 10 miljoner kronor, årligen från 2022.

Människors förutsättningar att leva hälsosamma liv ska förbättras

Regeringen har under mandatperioden genomfört betydande insatser för att mildra pandemins konsekvenser för idrottsverksamheter i hela landet. Idrottsrörelsen har tillförts 400 miljoner kronor utöver det grundbelopp som avsatts för statens stöd till idrotten under 2022. Medlen ska särskilt användas för att underlätta uppstart och ökat

deltagande av en jämlik och jämställd idrottsverksamhet främst för barn och unga samt personer med funktionsnedsättning.

Kvinnor, män och barn exponeras på olika sätt för ämnen som kan skada hälsan. Foster och små barn är speciellt känsliga för exponering. Satsningar som bidrar till en giftfri miljö ger förutsättningar för en mer jämställd hälsa och förslagen avser ofta främst skydda de grupper som är känsligast för exponering – fertila kvinnor och barn. Regeringen har under mandatperioden gjort satsningar för att minska gifter i vår vardag och i miljön, för att t.ex. öka kunskap och stimulera till åtgärder inom avancerad läkemedelsrening, öka kunskap och åtgärdstakt kring högflourerande ämnen (PFAS), och att minska miljögifter i hav och vatten genom att stärka arbetet med sanering av förorenade områden, sediment och miljöfarliga vrak. Regeringen har också avsatt särskilda medel för att substituera farliga ämnen, stärka kemikaliarbetet globalt och inom EU för att driva på en bättre utveckling av kemikalieregler med en särskild satsning på att varor och produkter ska vara giftfria från början.

Insatser för jämställd sexuell, reproduktiv och psykisk hälsa

Regeringen eftersträvar en god och jämlik sexuell och reproduktiv hälsa i befolkningen. Regeringen har därför gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att utarbeta en långsiktig nationell strategi och en handlingsplan för arbetet med SRHR. Strategin omfattar fyra målsättningar om sexualitet, reproduktion, egenmakt och identitet samt jämlika och jämställda relationer. Handlingsplanen ska konkretisera målsättningarna i strategin och fungera som en plattform för det fortsatta SRHR-arbetet i Sverige hos myndigheter och andra aktörer.

Förlossningsvården ska bli mer tillgänglig, jämlik och personcentrerad. Regeringen har tagit initiativ till den stora satsning på kvinnors hälsa och förlossningsvården som har pågått sedan 2015 och under hela den nuvarande mandatperioden. Inom ramen för satsningen har regeringen ingått flera överenskommelser med SKR. Syftet har varit att uppnå en mer sammanhållen, jämlik och personcentrerad vårdkedja utformad utifrån kvinnors olika behov samt en tillgänglig och jämlik eftervård baserad på bästa möjliga kunskap. Det har också varit att utveckla och stödja en mer tillgänglig och kunskapsbaserad vård för kvinnor som har utsatts för sexuellt våld och könsstympning. Totalt har regeringen avsatt ca 7 miljarder för satsningen under 2015–2021 och planerar att avsätta ytterligare 3 miljarder kronor under 2022 och 2023.

Under perioden 2016–2022 har regeringen bedrivit ett omfattande arbete med syfte att stärka insatserna inom området psykisk ohälsa och med att skapa förutsättningar för ett utvecklat arbete hos kommuner och regioner. Det handlar både om att utveckla vård och stöd för de som behöver men också att stärka det främjande och förebyggande arbetet, inklusive arbetet med suicidprevention. Sedan 2015 har de medel som riktas till insatser inom området psykisk hälsa och suicidprevention fördubblats, från ca 1 miljard kronor 2015 till ca 2,2 miljarder kronor under perioden 2020–2022. I budgetpropositionen för 2022 (prop. 2021/22:1) beräknar regeringen även att satsningen ska fortsätta under 2023 och 2024 med motsvarande belopp. Satsningen är angelägen ur ett jämställdhetsperspektiv då det finns skillnader i såväl psykisk hälsa som psykisk ohälsa och suicid mellan kvinnor och män, och flickor och pojkar.

8 Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Mäns våld mot kvinnor är ett paraplybegrepp som avser en mängd olika företeelser, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Arbetet inom området inkluderar även barns och hbtqi-personers utsatthet.

Under förra mandatperioden tog regeringen fram en nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Den strategin arbetar regeringen efter. Strategin (skr. 2016/17:110) har fyra målsättningar:

- ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld
- förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- effektivare brottsbekämpning
- förbättrad kunskap och metodutveckling.

Strategin riktar sig mot våld som kvinnor och flickor utsätts för i särskilt hög grad eller som generellt sett har särskilt svåra konsekvenser för kvinnor och flickor. Även män och pojkar kan vara utsatta för våld från närstående, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Omvänt kan kvinnor och flickor utsätta närstående för våld. Insatser inom strategin syftar även till att motverka detta. Att mäns våld mot kvinnor ska upphöra har varit en prioriterad fråga för regeringen både under den här och den förra mandatperioden. I december 2021 lanserade regeringen ett åtgärdsprogram om 99 punkter som ska verka för att förebygga våld, ge ett starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn, effektivt bekämpa brott och förbättra kunskap om och metoder mot mäns våld mot kvinnor. I åtgärdsprogrammet identifierade regeringen fyra utvecklingsområden för de kommande åren. Dessa är utsatthet efter separation, våld i ungas partnerrelationer, utsatthet för hot och övergrepp på nätet samt särskild sårbarhet. Regeringen konstaterar vidare att områdena hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel kommer att vara fortsatt prioriterade.

8.1 Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem

Trots att mäns våld mot kvinnor är ett stort problemområde saknas för närvarande underlag för att tillförlitligt bedöma den årliga omfattningen av sådant våld i befolkningen. Detsamma gäller hedersrelaterat våld och förtryck.

Jämställdhetsmyndigheten arbetar med att ta fram indikatorer för uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Det finns dock statistik som visar att kvinnor i högre grad än män är utsatta för sexuellt våld och grovt, upprepat och dödligt våld av närstående, i första hand av manliga partners eller före detta partners. Särskilt sårbara grupper som är viktiga att uppmärksamma både när det gäller mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck är barn och unga, äldre kvinnor och personer med funktionsnedsättningar.

I Nationella trygghetsundersökningen (NTU 2021) framkom att utsatthet för sexualbrott under 2020 var betydligt vanligare bland kvinnor än bland män (se tabell 8.2). Enligt undersökningen har vidare antalet utsatta kvinnor minskat sedan 2019. Av de kvinnor som deltog i undersökningen 2019 uppgav 9,4 procent att de hade utsatts för någon typ av sexualbrott. För kvinnor minskade utsattheten för tredje året i rad 2020. Det är sannolikt att resultaten har påverkats av de förändrade livsstilmönster

som pandemin medfört. För att få mer kunskap om detta har Brå genomfört en särskild enkät med kompletterande frågor om pandemin, som kommer att publiceras i en separat rapport. Vidare framkom i NTU 2021 att det är betydligt vanligare att kvinnor än män känner sig otrygga (36 respektive 19 procent). Bland män är andelen som känner sig otrygga störst i åldersgruppen 75–84 år (23 procent), medan andelen bland kvinnor är störst i åldersgruppen 20–24 år (50 procent). Kvinnor uppger att de ofta känner oro för att utsättas för våldtäkt eller sexuella angrepp i betydligt större utsträckning än män (19 respektive 2 procent).

Tabell 8.2 Självrapporterad utsatthet för sexualbrott 2020. Andel utsatta av männen respektive kvinnorna i befolkningen, uppdelat på åldersgrupper

Procent		
Alder	Kvinnor	Män
16–24 år	26,1	2,4
25–44 år	9,5	1,8
45–64 år	2,9	1,0
65–84 år	0,6	0,1
16–84 år	7,7	1,2

Källa: Brottsförebyggande rådet (Nationella trygghetsundersökningen Rapport 2021:11).

Antalet konstaterade fall av dödligt våld mot kvinnor där offret och förövaren var eller hade varit i en parrelation uppgick till 13 fall 2020 (16 fall 2019). Dödligt våld mot män i en parrelation uppgick till 4 fall 2020 (2 fall 2019). Antalet fall totalt sett har varierat mellan 11 och 26 sedan 2017. Det är för tidigt att uttala sig om utvecklingen av konstaterade fall av dödligt våld i parrelation, dels eftersom uppgifter endast finns för fyra år, dels eftersom det är en antalsmässigt liten kategori som kan uppvisa stora variationer från år till år. Jämförelser kan dock med viss försiktighet göras med de fördjupade studier av dödligt våld som Brå återkommande genomför. Enligt dessa studier låg antalet fall av dödligt våld i nära relation under en lång period (hela 1990-talet och större delen av 2000-talet) på i genomsnitt 20 fall per år, för att sedan minska till i genomsnitt 16 fall per år under 2008–2017.

Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötlands län har redovisat att antalet inkommande ärenden till stödtelefonen för yrkesverksamma i frågor om hedersrelaterat våld och förtryck minskade under 2020. År 2020 registrerades 784 ärenden jämfört med 1 019 ärenden 2019 och 187 ärenden 2014 (stödtelefonens första år). Enligt det nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck är minskningen åtminstone delvis en följd av pandemin.

8.2 Regeringen har gjort en kraftsamling för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Regeringen verkar för att främja ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld, att förbättra upptäckt av våld och stärka skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn samt att få till stånd en effektivare brottsbekämpning och förbättrad kunskap och metodutveckling inom området mäns våld mot kvinnor. Regeringen har under mandatperioden genomfört ett stort antal reformer och initiativ på området i form av ny lagstiftning, ökade och permanentade medel till relevanta initiativ och uppdrag till myndigheter. Bland annat har regeringen ökat och permanentat statsbidragen till kvinno- och tjejjourer, deras riksorganisationer samt andra organisationer som arbetar med liknande stöd till våldsutsatta. Straffen för våld och andra kränkningar i nära relationer har skärpts. De brottsbekämpande myndigheterna har förstärkts kraftfullt. Långsiktiga satsningar görs för att bekämpa hedersrelaterat

våld och förtryck. Regeringen har för avsikt att förstärka i synnerhet det våldsförebyggande arbetet ytterligare och avser därför presentera ett nationellt våldsförebyggande program under 2022.

Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

Regeringen har arbetat med att få till stånd ny lagstiftning för att stärka det förebyggande arbetet mot våld. Exempel på sådan lagstiftning är att det blivit möjligt att sekretessbelägga var de parter i hyres- och arrendenämnder som lever med en hotbild har sin bostad. Lagändringen trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:95, bet. 2019/20:JuU15, rskr. 2019/20:232). Regeringen har vidare i propositionen Ett modernare straffrättsligt skydd mot hemfridsbrott och olaga intrång bl.a. föreslagit skärpt maximistraff för brott av normalgraden samt skärpta straffskalor för grovt hemfridsbrott och grovt olaga intrång. Framför allt hemfridsbrott förekommer i samband med mäns våld mot kvinnor. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:194).

Regeringen har under mandatperioden övergått från tillfälliga till permanenta medel för att bekämpa mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck, i syfte att åtgärderna ska bli långsiktiga och för att aktörerna inom området bättre ska kunna planera sin verksamhet. Från och med 2024 beräknas medlen ligga på nivån 300 miljoner kronor varje år. Regeringen har även gett Länsstyrelsen i Östergötlands län i uppdrag att förbereda inrättandet av ett nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (A2020/02708).

Som en del i förstärkningen av det våldsförebyggande arbetet har regeringen givit långsiktiga förutsättningar för ökad kunskap inom området och för den nationella stödtelefonen Preventell som startades 2012. Preventell verkar för att förebygga sexuellt våld och riktar sig både till förövare som erbjuds adekvata behandlingsinsatser och närstående och vårdgivare som behöver råd och hjälp att hantera frågor kring sexuellt våld och oro för sexuella övergrepp. Stöd till behandling mot sexuellt våld är en del i regeringens brottsförebyggande arbete för att förhindra allvarliga brott riktade mot framför allt kvinnor och barn.

Regeringen har förstärkt Jämställdhetsmyndighetens arbete för att förebygga och bekämpa prostitution och människohandel. Jämställdhetsmyndigheten har bl.a. haft i uppdrag att fortsatt fokusera på att stärka arbetet mot att barn och unga respektive vuxna utnyttjas i prostitution och människohandel (A2019/01571, A2019/00873).

Vidare har regeringen givit ett flertal myndigheter i uppdrag att arbeta med specifika förstärkningar kopplade till ett förebyggande arbete. Migrationsverket har fått i uppdrag att tillhandahålla samhällsintroduktion för asylsökande som en obligatorisk del av asylprocessen (Ju2020/01481). Introduktionen ska bl.a. innehålla information om asylprocessen, livet i Sverige, svensk lagstiftning, demokrati och normer och värderingar. I detta ingår information om hedersrelaterat våld och förtryck, jämställdhet samt skydd mot diskriminering och kränkande särbehandling. Insatsen förväntas bidra till målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra genom att förbättra de asylsökandes kunskaper om bl.a. jämställdhet och hedersrelaterat våld och förtryck.

Kriminalvården har mellan 2018 och 2020 haft i uppdrag att ytterligare utveckla myndighetens återfallsförebyggande arbete för personer dömda för våldsbrott mot närstående och hedersrelaterade brott (S2018/04674). Bland annat har ett nytt behandlingsprogram utvecklats och behandling med digitala inslag införts. Arbetet har resulterat i att fler klienter från målgrupperna har kunnat nås med behandling.

Brottsoffermyndigheten har inom ramen för det tidigare sexualbrottsuppdraget (2018–2021) haft i uppdrag att ta fram informations- och utbildningsmaterial om samtyckeslagstiftningen (Ju2018/01290). I regleringsbrev för 2022 gav regeringen myndigheten i uppdrag att fortsätta sprida information om denna, riktat mot unga och yrkesverksamma. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2022.

Kriminalvården och Polismyndigheten har fått i uppdrag att utveckla informationsutbytet när det gäller personer dömda för sexualbrott, våldsbrott mot närstående och brott med hedersmotiv. Syftet med uppdraget är att ge Kriminalvården ett bättre underlag för utformningen av verkställigheten och övervakningen av klienterna samt bidra till förbättrade förutsättningar för Polismyndigheten att arbeta brottsförebyggande och ge skydd till brottsoffer. Uppdraget har getts i myndigheternas regleringsbrev för 2022 och ska redovisas senast den 25 maj 2023.

Regeringen har också lämnat uppdrag till Sametinget avseende ett förstärkt arbete kopplat till jämställdhet samt mäns våld mot samiska kvinnor och flickor (Ku2021/02210). Uppdraget ska främja en jämn könsfördelning mellan kvinnor och män när det gäller representation i rennäringsen, i samiska civilsamhällsorganisationer samt inom Sametinget. Uppdraget ska genomföras i dialog med samiska organisationer, samebyar och andra relevanta aktörer i civilsamhället.

Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn

Regeringen har i budgetpropositionen för 2022 aviserat en reform som innebär att skyddat boende regleras som ny placeringsform, blir tillståndspliktigt och förenat med kvalitetskrav. Att värna barnets rättigheter i skyddade boenden har varit ett viktigt motiv till reformen som dessutom stärker våldsutsattas rätt till skyddat boende av god kvalitet över hela landet. Riksdagen har efter förslag från regeringen i och med statens budget för 2022 också permanentat de statsbidrag som syftar till att stödja viktig verksamhet som ideella kvinno- och tjejjourer, deras riksorganisationer och andra organisationer som arbetar med liknande stöd till våldsutsatta. Det civila samhällets organisationer, inte minst kvinno- och tjejjourerna, behöver stabila förutsättningar för att bedriva sitt arbete för att motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, sexuellt våld, prostitution och människohandel, hedersrelaterat våld och förtryck samt för att ge stöd till dem som utsätts.

Den 1 juli 2020 infördes bestämmelser om utreseförbud i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Bestämmelserna ska skydda barn från att föras utomlands i syfte att ingå barnäktenskap eller könsstympas.

Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet driver den nationella stödtelefonen för våldsutsatta, den s.k. Kvinnofridslinjen. För att ge långsiktiga och goda förutsättningar för verksamheten har regeringen permanentat medlen till den nationella stödtelefonen.

Socialstyrelsen har sedan 2017 haft uppdrag om att stödja genomförandet av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (S2017/01221 och S2018/03516). Uppdraget slutredovisades den 1 november 2021. Redovisningen omfattar utbildningsmaterial till hälso- och sjukvården samt socialtjänsten, inklusive särskilda chefsstöd, och en fördjupad fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck. Den omfattar vidare ett bedömningsstöd för socialtjänsten för arbete med barn som är eller kan vara utsatta för hedersrelaterat våld samt en inventering av vård för flickor och kvinnor som har varit utsatta för könsstympning (A2019/00504).

Effektivare brottsbekämpning

Våld och andra kränkningar i nära relationer är ett allvarligt samhällsproblem. För att bättre återspegla brottslighetens allvar har därför riksdagen på regeringens initiativ höjt minimistraflet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning samt skärpt straffet för överträdelse av kontaktförbud (prop. 2020/21:217, bet. 2021/22:JuU8, rskr. 2021/22:39). Vid samma tidpunkt gjordes även ändringar i lagen (1988:688) om kontaktförbud för att möjliggöra fler kontaktförbud. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2022. Det måste också säkerställas att straffskalorna för sexualbrotten står i samklang med dagens syn på brottsligheten. Regeringen har därför i lagrådsremissen Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar bl.a. föreslagit att straffskalorna för ett flertal sexualbrott ska skärpas, och har för avsikt att lämna en proposition under våren 2022.

Regeringen har vidtagit åtgärder som ska underlätta att lagföra förbrytare. Exempel på detta är en proposition med förslag om att ta bort det förbud som i dag finns mot beslag av meddelanden mellan en misstänkt och en närstående (prop. 2021/22:119). Sådana meddelanden kan utgöra viktig bevisning i förundersökningar om mäns våld mot kvinnor. Förbudet innebär bl.a. att beslag av sådana meddelanden inte kan göras i t.ex. förundersökningar om grov kvinnofridskränkning.

Den 1 januari 2022 trädde även nya regler i kraft som innebär att möjligheterna att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör utökas. De nya reglerna kan stärka arbetet mot våld i nära relationer genom att en målsägandes tidiga uppgifter i större utsträckning kan åberopas som bevis vilket kan bidra till fler fällande domar (prop. 2020/21:209, bet. 2021/22:JuU6, rskr. 2021/22:37).

För att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar brott har riksdagen på förslag från regeringen infört ett nytt brott, barnfridsbrott, som innebär att det är straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relation (prop. 2020/21:170, bet. 2020/21:JuU35, rskr. 2020/21:314). Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2021.

De senaste åren har en rad åtgärder vidtagits för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Bland annat har ett nytt brott, barnnäktenskapsbrott, en ny särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv och ett utreseförbud som ska skydda barn från att föras utomlands i syfte att ingå barnnäktenskap eller att könsstympas införts (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). Den 24 februari 2022 beslutade även regeringen om propositionen Ett särskilt brott för hedersförtryck, med förslag om införandet av ett särskilt brott för upprepat hedersrelaterat våld och förtryck (prop. 2021/22:138). Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2022.

En särskild utredare har bl.a. getts i uppdrag att se över det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar för barn i åldern 15 till 17 år, särskilt i förhållande till sexköp, och att se över regelverket om sexköp och koppleri i fråga om internet-baserad prostitution, i synnerhet i fråga om minderåriga och s.k. sugardejting. Utredaren ska också överväga en ny straffskärpningsgrund för brott med hatbrottsmotiv mot kvinnor och ta ställning till om det straffrättsliga skyddet för äldre och andra särskilt utsatta behöver förstärkas (dir. 2022:7). Uppdraget ska redovisas senast den 24 augusti 2023.

Förbättrad kunskap och metodutveckling

Regeringen har givit Brå och Brottsoffermyndigheten en rad uppdrag med syfte att stärka arbetet för förbättrad kunskap och metodutveckling kopplat till mäns våld mot kvinnor.

Brå har fått flera uppdrag med särskild koppling till våld i nära relationer. Ett av uppdragen är att ta fram ett fördjupat stöd för hur kartläggningen av brottslighet i ett geografiskt område kan kompletteras med en bild av hur våld i nära relationer ser ut och vilka förutsättningar som finns att förebygga sådant våld (Ju2021/03614). Detta uppdrag ska redovisas senast den 3 oktober 2022. För att kunna förebygga våld i nära relationer bland unga krävs kunskap om vilka faktorer som kan förklara att våldet utövas, och vilka åtgärder som är effektiva för att förebygga det. Brå har på uppdrag av regeringen studerat vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka våld i ungas parrelationer (Ju2020/03036), samt tagit fram en kunskapssammanställning av svensk och internationell forskning om våldets omfattning och karaktär (Brottsförebyggande rådet 2021:15). För att kunna vidta ändamålsenliga åtgärder, och för att kunna följa upp dessa, behövs kunskap om utbredningen av brott i nära relationer och om brottens karaktär. Brå publicerade 2014 en nationell kartläggning av brott i nära relationer (Brottsförebyggande rådet 2014:8). Brå har i regleringsbrevet för 2022 fått i uppdrag att genomföra en förnyad nationell kartläggning av sådana brott. Uppdraget ska redovisas senast den 15 maj 2024.

I syfte att förebygga sexualbrott samt stödja potentiella offer för sexualbrottslighet har Brottsoffermyndigheten haft i uppdrag att ta fram en webbaserad utbildning och en lärarhandledning om sexualbrottslagstiftningen som trädde i kraft den 1 juli 2018 (Ju2018/01290). Inom ramen för uppdraget skulle myndigheten även ta fram och sprida information om lagstiftningen till relevanta målgrupper. Hösten 2018 genomförde Brottsoffermyndigheten en kampanj om den nya sexualbrottslagstiftningen och lanserade även webbplatsen frivilligtsex.se. Närmare sju av tio unga i åldrarna 18–25 år har fått information om lagstiftningen genom kampanjen. Under 2020 lanserade myndigheten en webbaserad utbildning och en lärarhandledning. Uppdraget slutredovisades den 31 mars 2021 (A2020/02380).

År 2018 reformerades lagstiftningen för att göra det tydligt att sex ska vara frivilligt. Brå har på uppdrag av regeringen följt upp hur lagstiftningen tillämpas. Antalet åtal och fällande domar för våldtäkt har ökat markant sedan lagändringen (Brottsförebyggande rådet 2020:06). Brås genomgång visar dock att det finns en del gränsdragningsproblem när lagen ska tillämpas, vilket enligt Brå kan äventyra rättssäkerheten. Brå anser därför att det är av vikt att det kommer fler vägledande avgöranden i högre instanser. Brå har också fått i uppdrag att granska kvaliteten på statistiken av anmälda misshandelsbrott sedan 2019, när nya brottskoder för relationen mellan offer och förövare infördes (Ju2021/03614). Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2023.

Det är snart 25 år sedan den svenska sexköpslagstiftningen infördes och 12 år sedan den senaste stora utvärderingen av denna. Mot bakgrund av detta och då regeringen vill öka takten i arbetet mot sexhandel har Brå fått i uppdrag att analysera tillämpningen av förbudet mot köp av sexuella tjänster och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (Ju2020/03554). Uppdraget ska redovisas senast den 29 april 2022.